

998

לראשונה הסיפור המלא מרידות

סגל הפיקוד הבכיר ביום ההשבעה לצה"ל: 27 ביוני 1948. בצילום, שצולם על גבעת "החלמה" ברמת-גן עליה שכן המטכ"ל, מופיעים ראשי אנפים במטה, ממקדי חטיבות ועוזריו של בן-גוריון (ראה גם מסגרת בעמ' 47)

הגנרלים

■ מאת יוסף ארגמן

כה מרוכז ומודגש, היא בעלת נימה סנסציונית משוללת הקשר, והרי בסופו של דבר ארעו הדברים הללו בין חברים שעבדו יחד שנים רבות וקשות למען מטרה, שאלמלא חשיבותם כמבטאים, אפשר היה לכנותה מקדשת. על כן, כבר בראשית הדברים אני מבקש לציין באופן הברור ביותר כי בעיניי אין בדברים שיובאו כאן, כדי לפגוע בדיוקנו של דוד בן-גוריון. שאכן היה "יחיד בדורו", "מנהיג בעל שיעור קומה הסטורי, שאלמלא חזונו וכושרו לקבל החלטות קשות ובלתי מובנות בשעות קשות, ספק אם מדינת-ישראל היתה קמה

ביס", הבלתי-נמנעים בשדה-הקרב, בדמות: השנאה, הקנאה, החשדנות והגנף מנות. בקיצור, שלל גדול - אם לדבר במונחי הימים הללו - לעתונות הצבאית הניזונה מרכילות בית-סוקולוב. אני יודע כי בהצגת הדברים, באופן המזכיר התרחשויות מסוימות בדרום אמריקה של שנות ה-70, אני מסתכן בהערות תוכחה מצידם של אנשים יקרים ומעטים, שנותרו מתוך התצלום המקורי, או מכיוון נושאי דגלם. בצדק מסויים - ומי אין בדבריו צדק מסויים - יאמרו כי הצגת הדברים באופן

לקרות. כדאי להדגיש: אין מדובר על הארועים בחזית. הללו, מכל צד שלא תיגע בהם, אכן נראו כחודשים מאי-יוני '48 כגירסה חוזרת - עדיין בלי ה"הפרי-אנד" - של סיפור מצדה. כוונתי לארועים בתוך המטה ממש, ארועים שכל הנפשות הפועות לות בהם - להוציא את הרמטכ"ל החולה, יעקב דורי, הבולט בהעדרו - מופיעות בתצלום, שבימים אלה, אגב, מלאו לו 40. מדובר בשתי מרידות אלופים נגד בן-גוריון: אולטימטומים: "הדחות: התפטרות: ועדת-חקירה ודו"ח קטלני נגד שר הביטחון. מעל כל אלה, מרחפים ה"עורר-

ז הוא אחד הצילומים המפורסמים ביותר של מלחמת העצמאות: הסגל הבכיר של צה"ל, עם פולה דוד בן-גוריון, בתנוחה מחוייכת לאחר טכס השבעה קצרצר וחגיגי בסוף יוני '48. אף-על-פי כן, הוא, שובר לפחות בעיניי, את הכלל המיובא מן העתונות האמריקאית, על-פיו: צילום, הוא שווה-ערך ל-1000 מלים. הסיבה: אין בו, בתצלום, שום רמז למערכת היחסים בין האישים ידועי-השם הנשקפים מתוכו, מחוייכים, כמו גם שום-כלום לגבי הארועים הדרמטיים שקדמו לו. כמובן שאיננו מאותת דבר לגבי העתיד

"יש לך 12 שעות להחזיר את גלילי". זהו נוסח האולטימטום שהניחו על שולחנו של ב"ג אלופי המטכ"ל בראשית מלחמת העצמאות • במלאת 40 שנה לצילום של סגל הפיקוד הבכיר של צה"ל - שאיננו מסגיר את שהתחולל מאחוריו - מביא "במחנה" לראשונה את הסיפור המלא של מרידות האלופים מפי אלוף (מיל.) צבי איילון, סגן הדמטכ"ל דאז וראשון ההותמים על האולטימטום

בצורה שקמה. נהפוך הוא: מתוך הדברים, בן-גוריון יוצא, בסופו של דבר, במלוא עוצמתו דווקא משום שהוא מופיע כאן כבן-אנוש. ראוי לומר עוד, כי הארועים מסופרים כאן מנקודת מבטה של ה"אסכולה השנייה", זו של מפקדי ההגנה, שעל אף הערכתה הגדולה לב"ג, חלקה על החלטות רבות שלו בראשית דרכו כממונה על הביטחון. לאחר 40 שנה נדמה לי כי אנו כבר בשלים לשמוע גם אותה. ולבסוף: יש לזכור כי הדברים הללו ארעו ממש בראשית תקופתו של ב"ג כמחזיק תיק הביטחון, כאשר סמכותו בענייני ביטחון לא הייתה עדיין מבוטסת, כפי שהייתה לאחר מלחמת-העצמאות.

עתה נשוב לעניין מרד האלופים: המסך קנה הבלתי נמנעת, מתוך עשר שעות שיחה עם אלוף (מיל') צבי איילון, או סגן הרמטכ"ל, ומתוך עיון בספריהם של - אניטה שפירא, מיכאל בריזוהר, יגאל עילם, יואב גלבר ומאיר פעיל - היא כי המונח "מרד אלופים" הוא אכן במקומו, מה גם שבן-גוריון עצמו משתמש בו בעדותו בפני ועדת-החקירה בראשותו של יצחק גרינבוים. ועדה זו, בת חמישה שרים, נועדה לקבוע מי צודק בקרב בין בן-גוריון ו"מפלגת הצבא" לבין גלילי ואלופי המטה הכללי, אנשי "מפלגת ההגנה".

אני מתנצל מראש, בפני הקורא על שבמהלך הדברים שיבואו אאלץ לטלטל אל מחוותיהן המשמימים לעתים - אף כי לא בצדק - של עובדות הסטוריות, שבלעדיהן אכן ישארו הדברים מחוץ להקשר. אני מקווה, עם זאת, שאתם פרקים "חיים", שיספרו מפיו של אלוף (מיל') צבי איילון, משתתף פעיל ועד-ראיה חכם וחד-עין, שיעניק לעובדות "צבע וריח", יכפרו במשהו על תלאות המסע.

אגב, צבי איילון. אני חש צורך לומר, דווקא בשלב זה, כמה מלים על האיש ממנו ביקשתי להתלוות אלינו למסע בעקבות הצילום הסטורי, ביום הולדתו ה-40. אלוף איילון (לישצ'ינר), בקרוב בן 78, הוא קודם כל החייל הראשון שנשבע לצה"ל, בתוקף תפקידו כסגן-רמטכ"ל, ובהעדרו של יעקב דורי. יותר מכך: הוא גם האיש שארגן את טכס ההשבעה בו צולמה התמונה (ראה מסגרת) והיה ראשון האלופים שחתמו על האולטימטום לבן-גוריון. איילון, שעשה את כל דרכו בהגנה מתפקיד איש-השורה ועד תפקיד סגן הרמטכ"ל, התנגש עם ה"זקן", מאס במריבות, הועבר - גם על פי בקשתו - לדרג שדה נמוך יותר ומונה מפקד חזית-המרכז ואחר כך היה לראשון האלופים של פיקוד מרכז. במשך השנים, שבאו לאחר מכן, היה ראש אג"א, אלוף פיקוד המרכז והדרום; ראש משלחת משרד-הביטחון בכריסטינה, סמנכ"ל משרד הביטחון, שגריר ברומניה, ואפילו מבקר עיריית ת"א במשך 10 שנים עד 1980. אף-על-פי-כן, נותר כמעט אל-מוני. את ההיסטוריה של מלחמת-העצמאות, כתבו במידה רבה בלעדיו ובלעדי חמשת חבריו האלופים, ראשי אגפי המטכ"ל, שסדרו בכך-גוריון ונשתכחו. גירסתו של בן-גוריון על תולדות המלחמה נתקבלה ללא עוררין. נוצרה תחושה כאילו כל הצעדים שנקט במהלכה היו מוצדקים, ובלתי-נמנעים. אך היתה גם אסכולה שניה, של המחנה האחר ובו אישים כמו גלילי, אלון, איילון ואחרים, אשר טענו כי שנת 47 כוזבה וכי ניתן היה להגיע להישגים לא פחותים ואולי אף רבים יותר, אלמלא המשברים האישיים

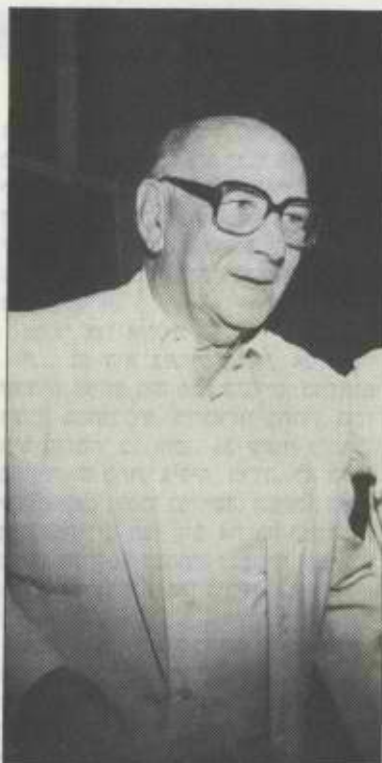
הפוליטיים שיצר ב"ג. לאסכולה זו לא היו הרבה שנים אוהדים של ממש. אף-על-פי-כן, קשה שלא להודות מתוך הסתמכות על עובדות, שאת הפלישה, בלמו - בסופו של דבר - אותן מסגרות ההגנה, שבן-גוריון לא העריך אותן וניסה להיפטר מראשיתן. ואין בדברים הללו, כאמור, דבר היכול לערער את ייחודו של ב"ג כמי שצפה, יחיד, את הכיוון אליו תפתח מלחמת-השחרור.

על מנת להבין את עוצמת ההתנגשות בין "הזקן" וקציניו, בוגרי הצבא הבריטי, לבין ראשי האגפים, מפקד ההגנה לשעבר, - על רקע פיתוריו של ישראל גלילי, הרמ"א, ב"ג במאי וב"ג ביולי '48 - חייבים לפסוע בקווים גסים שנה וחצי אחורנית, אל שלהי שנת 1946.

בסוף שנה זו (דצמבר) התקיים בבאול הקונגרס הציוני הכ"ב. בן-גוריון גרם כאן להדחתו של ויצמן, ה"מתוך", וזכה לראשונה גם בתיק הביטחון. צריך לציין כי בן-גוריון, על אף שהיה יו"ר ההנהלה הציונית מאז 1935, לא היה מעורב בעשייה הבטחונית בארץ. הקשר שלו להגנה היה מצומצם מאוד עד ינואר 1947. הוא לא היה בקי בנעשה בארגון, ואף היתה לו תחושה, שנמנעת ממנו גישה כמתכוון. הפקדתו על תיק הביטחון, מסמך לת את צעדו הראשון לכיבוש מערכת הביטחון. דעתו היתה (ובכך - יחדו הכל - צדק) כי יש לחדול מן המאבק בבריטים ולרכז את כל הכוחות לקראת המלחמה במדינות-ערב. (גם איילון מודה כי כך גוריון היה היחיד, שחזה את המלחמה כפי שהתפתחה עם ארצות-ערב אף כי לדבריו טעה בחיזוי עיתויה. טעות שהיתה משמער תית מאוד).

בשוכו ארצה, הסתער בן-גוריון על לימוד נושא הביטחון, מיסודו. הוא אף העניק לכך כינוי: ה"סמינאר". עשרות ומאות שעות ישב עם ראשי ההגנה ועם קצינים בעלי ניסיון בצבאות אחרים. (איי-לון זוכר שבילה עמו הרבה מאוד שעות במרתף במרכז תל-אביב, ממנו ניהל כחש"א את מחלקת התכנון של ההגנה) שאלת המפתח של בן-גוריון היתה: האם יצליח הישוב לעמוד בפלישה של כל צבאות-ערב. איש מאלה שנפגש עמו לא נתן תשובה חד-משמעית.

בן-גוריון, בהשפעת יועציו מ"מפלגת הצבא", הגיע למסקנה כי ארגון ההגנה, במבנהו הקיים, גם אם יהפוך לצבא סדיר, לא יצליח לעמוד מול צבאות של ממש, אפילו הם ערביים. ב"ג לא חיבב את צמרת ההגנה לא רק משום שעמדו, כל-שוננו, בראש "מפלגת הפרטיזנים", אלא משום שהיו רובם אנשי מפ"ם - מפלגה שקמה בינואר 1948 והוותה, לדעת ב"ג, סכנה להגמוניה של מפא"י כמפלגה שלטת. אכן, בן-גוריון חש בזה - שלא טרח להסתירו - כלפי התפישה ההגנתית בעיקר, רה, בה התמחתה ה"הגנה". לדבריו ההגנה נבנתה כמיליציה והיתה מתאימה לזמנה. היא לא יכלה, לדבריו, לנהל קרבות. הוא סיים את שירותו הצבאי בצבא הבריטי כרכ"ט, במלחמת העולם הראשונה. מעולם לא השתחרר מחווייה זו. הוא היה מלא הערצה - ע"פ אניטה שפירא - לעמידתה של בריטניה במלחמת העולם השנייה. הוא ראה באנשים שחוננו בצבאה את עדיית הצבא היהודי שרצה להקים. הוא העריך קצינים מקצועיים, שלמדו את תורת המלחמה בצבאות של ממש, כשם שהעריך בעלי תארים, כמו פרופסורים וכד.

אלוף (מיל.) איילון: "ב"ג לא האמין בנו"

**צבי איילון:
"הפתק של
בן-גוריון נפל עלינו
כמו רעם. כינסתי
בחדר הסמוך את
ראשי האגפים.
היתה מהומה. היה
שם שולחן דיונים
גדול, וכל אחד
צועק ושואג:
אי-אפשר לעבוד
ככה, אי-אפשר.
בסוף התקבלה
ההחלטה לשבת
ולכתוב את
המכתב לבן-גוריון.
אחר-כך הקראתי
להם ואמרתי: נא
לחתום, וכולם
חתמו**

אשר לפן השני של דחייתו: ב"ג פעל כל ימיו בתוך מערכת ששיקוליה היו פוליטיים. הוא התקשה להאמין, שההתנגדות במפקדת ההגנה, ומטכ"ל צה"ל, כלפי יוצאי הצבא הבריטי היא עניינית בלבד ונובעת משום שראו בהם אנשים שאינם מכירים די את התנאים הצבאיים בארץ ואשר נותקו מן ההגנה בשנות התפתחותה העיקריות 1939-1945.

מכל מקום, לאחר מספר חודשי לימוד, פיטר בן-גוריון את ראש המפקדה הארצית של ההגנה, זאב שפר (פיינשטיין) ואת ממלא מקומו רמטכ"ל ההגנה, יצחק שדה. במקומם מינה את ישראל גלילי, כרמ"א ואת יעקב דורי, כרמטכ"ל.

אני חייב כמה שורות לשני האישים הללו, כי שניהם אישי-מפתח בסיפור: זה - בשל נוכחותו וזה - בשל העדרו הכולט. גלילי היה אז איש צעיר, בן 38, שטיפס במהירות בהגנה. זה 10 שנים היה חבר המפקדה הארצית. התבלט ליד אליהו גולד'מב ושאלו אביגור. היה מעורב בכל התוכניות וכמבצעים במלחמת-העולם ובתקופת המאבק בבריטים. דמותו הנמוכה, מצחו הרחב, העטור שפעת שיער בלונדי מקר רזל, הפכה סמל וכתובת עיקרית לראשי ההגנה. הוא נודע כאיש חכם ומחושב, מאוד פופולארי ואהוד. אך טבעי שימונה לרמ"א.

הרמטכ"ל, יעקב דורי, היה רמטכ"ל ההגנה בתקופה קודמת (בין 1939 ל-1945) במהלכה שינה הארגון את פניו מקצה לקצה. תחת שרביטו של דורי נבנה אותו גוף ארצי, מאורגן, שבסופו של דבר עמד בפני הפלישה בהצלחה. דורי, קצין בגדר דים העבריים, במלחמת-עולם-ראשונה, מהנדס ומארגן מוכשר, היה מבוגר משאר חברי המטה אך בעל מעמד מקצועי ומוסרי חזק ומקרין סמכות. איילון בטוח היום, כי אלמלא חלה דורי - אין ספק שלא היו מתרחשות המרידות, שכן גם בן-גוריון העריכו.

אלא שדורי היה חולה אולקוס. שנות המתח עשו את שלהן ודווקא בינואר '48, ערב הכרזת המדינה, הובהל דורי לניתוח דחוף. הוא נותר בעירו, חיפה, לצרכי החלמה. גלילי, למרות שלא היה איש צבא, מילא את מקומו כיושב-ראש וכבעל ה"סמך כות" בשיבות מטכ"ל.

מבנה המטכ"ל של ההגנה מסוף 1947 - מזכיר באופן מפתיע את מבנה המטכ"ל הדיום. הוא כלל אגף-מבצעים, אגף-אפסנאות, אגף-הדרכה, אגף-תכנון ואגף-כוח-אדם. כל אחד מן האגפים תיאר שירי תים שונים כמו ים, אוויר, מדיעין ועוד. בראש האגפים, ערב מלחמת-העצמאות ובתחילתה, עמדו האישים הבאים: רמטכ"ל - יעקב דורי; סגן רמטכ"ל - צבי איילון; ראש אגף המבצעים - יגאל ידין; ראש אגף-א"א - יוסף אבידור; ראש מה"ד - אליהו בן-גוריון; ראש אכ"א - משה צדוק (מאוחר יותר הצטרף יוחנן רטנר כראש אגף התכנון).

עד ב-1947, כאשר סיים את ה"סמינאר", חש עצמו בן-גוריון בצדק לחוץ על ידי הארועים הצפויים. על כן, כאמור, כינס סביבו קבוצה של קצינים יוצאי צבאות זרים, בעיקר הבריטי, ששולבו בדרג ב"ה"הגנה". הוא ביקש מהם שיתחילו להציע לו תוכניות אופרטיביות, כיצד לארגן את הישוב מול הפלישה הצפויה. בין הקצינים הללו היו חיים לסקוב, אפרים בן-אריז, דן

(המשך בעמוד הבא)

(המשך מהעמוד הקודם)

אכן, שלמה שמיר, יחזקאל סחר ופריץ עשת.

ראשי ההגנה - כפי שמעיד אילון - הציצו כחשד ובעלבון במטכ"ל "המקביל", שהחל לפעול ליד בן-גוריון במשרדו בר-חוב נחלת בנימין בת"א. תוכניות "מפלגת אנשי הצבא", שהוגשו לבן-גוריון, נראו בעיני צמרת ההגנה לא ישימות לתנאי הארץ ולאילוץ הזמן ואפילו "מצחיקות". נוצר מתח פנימי רב בין מטה ההגנה לבין בן-גוריון וקבוצתו. עובדה זו היא שגרמה לאלוף אילון את התחושה כי שנת 1947 בזוכה על נסיגות סרק לא מציאותיות. הוא מודה עם זאת, כי קציניו של ב"ג, לאחר ששולבו בצבא, ארמו, בהמשך, תרומה חשובה ביותר.

מבחינתו של אילון, התבטאו המתיחות וחוסר-האמון באפיונה, במהלכה, פריץ עשת, קצין-לשעבר בצבא האוסטרי והבריטי ובנו של קולונל - ששימש יועץ צבאי לבן-גוריון - התפרץ בוקר אחד למשרדו, חטף כיסא, הטיחו ברצפה ולאחר שהתנפץ החל לצעוק: "...ואניות כבר הכנת? (אם יהיה צורך לפנות את מדינת ישראל). אילון, כבוגר מקוה-ישראל, משמע - בעל-גוף, רץ חרק אותו החוצה פשוטו כמשמעו, משום שהאיש פשוט התבטא בהיסטריה ובאופן מרגיז.

ה"תיקולים" בין גלילי לבן-גוריון, שבעצם "גיליה" אותו 15 שנה קודם לכן, החלו - על פי צבי אילון - מייד. הרקע והפרטים מרתקים, אך לצורך הקיצור אפשר לומר כי הללו נבעו מתוך חילוקי דעות חריפים בנושאים של מבנה הערכות כללית והמשיכו לעניין כפיפיות. חששו של בן-גוריון, מול מה שנראה בעיניו כנסיגות התבדלות של מפקדת ההגנה ומטה הפלמ"ח המפ"מ, החיש את החלטתו להפטר מתפקיד הרמ"א וממי שמחזיק בו. הנוסחה, שדבק בה מאז בק נאות, הייתה "ממלכתיות". בן-גוריון טען, ובידעב בצדק רב, כי לאחר שזכתה בעצמאות, א"אפשר שיתקיימו במדינה צבאות שאינם כפופים לה. כך לגבי האצ"ל הולח"י וכן לגבי הפלמ"ח. יריבו טען, כי כוונתו הייתה לצאת נגד כל התארגנות שאיננה שייכת למפלגתו, מפא"י.

בן-גוריון בחר מועד "אופייני": הזמן הכי פחות מתאים מכל בחינה מעשית והגיבית - שבועיים לפני הפלישה, כאשר בארץ משתוללת מלחמה, הרמטכ"ל נעדר וגלילי הוא מקור ה"סמכות" ולב העשייה ב"הגנה". באותה תקופה התקבלו, לדברי אילון, אלפי החלטות מהירות. "ההגנה", הלכה והפכה בתהליך קדחתני ל"צה"ל". היתה חרדה רבה בלב מפני הצפוי עם הפלישה. הדחתו של רמ"א פופולארי ובעל סמכות, נראתה בעיני ראשי האגפים כקאפריזה מקאברית של איש המנותק מן העשייה היומיומית.

הוראת ההדחה ששיגר בן-גוריון לגלילי ולצבי אילון (העתק) ניתנה ב-3 במאי '48, ועל פי מה שכתוב בה היתה צריכה להיכנס לתוקף ב-12 בצהריים, באותו יום. היא הייתה כברק את המטכ"ל. מקוממים במיר-חד היו העיתוי והאופן. זה היה הקש ששבר את גבם של ראשי האגפים במטכ"ל. למודייטורים מחוסר אמונו בהם (ב"ג נתן, לדעתם, הוראות בלתי מתקבלות על הדעת, כדי להביע חוסר אמונו, כמי שאינם מסוגלים לבצע) הם הגיבו בהתרגשות ובהתקוממות. גלילי, שהיה בעצמו ממעריצי בן-גוריון, ביקש,

כפתק, להישאר ולהמשיך לנהל את המלחמה, אך הם התמרדו. ב-6 במאי '48 (9 ימים לפני פלישת צבאות-ערב) שיגריו החמישה מכתב לב"ג. הם נתנו לו אולטימטום, שעיקרו: יש לך 12 שעות להחזיר את גלילי. זה היה מרד ממש וכך התייחס אליו ב"ג.

מספר צבי אילון:

"... זה היה בתחילת מאי, אני זוכר שהבית האדום היה מלא עובדים. בני-אדם רצים, מסתובבים. בן-גוריון בחדרו. מסביב מהומה. כל הזמן. 24 שעות ביממה. באוויר יש מתח, ציפיה, חרדה. לא היתה שאלה האם נעמד בפלישה. השאלה היתה איך מפעילים הכי טוב את כל המערכת. והנה, בתוך כל המהומה הנפשית והפיזית, אני מקבל הודעה מבן-גוריון.

פתיק?
פתיק, בו הוא מודיע לי שפטר את גלילי. ברור שזה היה שוק. הבעיה לא היתה דווקא חברית, אלא מאוד עניינית: בעיית הסמכות. אני זה שהצעתי לגלילי לשבת ראש בישיבות המטכ"ל. דורי היה חולה. איש מאיתנו לא הרגיש כי הוא יכול להוות סמכות, היינו חברים. הכרנו שנים. היו לנו יחסים-עבודה יוצאים מן הכלל בין ראשי האגפים. זה, אולי, היה המזל של עם ישראל באותה תקופה.

היית בהלם?
ברור שהעניין נפל עלינו כמו רעם. דבר ראשון כינסתי בחדר הסמוך את ראשי האגפים. היתה מהומה. אני כבר הייתי השקט. השאר קפצו. היה שם שולחן דינאים גדול ואנחנו עומדים לידו וכל אחד צועק ושואג, ועוד איך: א"אפשר ככה לעבוד. א"אפשר! בסוף, התקבלה החלטה לשבת ולכתוב מכתב לבן גוריון.

מי ניסח?
לא זוכר. נדמה לי שאני רשמתי. זכור לי, אבל, שלקחתי את הדף שניסחתי, נכנסתי לחדר קטן בלשכה, שם ישב המד כיר של בן-גוריון, שהיה גם מדפיס וגם עורך טסנוגרמות. אמרתי לו: עזוב את כל העבודות ותדפיס את זה מייד. הוא הדפיס. חזרתי לחדר, הקראתי להם ואמרתי: נא לחתום. כולם חתמו: יגאל סוקניק, משה לרר, אליהו כהן, יוסף רוכל ואני בראש: צבי לישיצ'ניר. המכתב שמור אצלי עד היום.

מה עשית?
הכנסתי את המכתב לזכיר של ב"ג. הבינותי שהוא כבר סיפר משהו לב"ג. אמרתי: מסור זאת לבן-גוריון, והוא באמת נכנס לחדר בנוכחותי ומסר. חזרתי לחדר, החדר השני מתדרו של שר-הביטחון. כעבור רבע שעה הועיק בן-גוריון את כולנו.

איך נראה ב"ג?
נרעש. יכולת לראות על פניו. הם היו לא שקטים. התחילה שיחה. ב"ג פתח. ביקש שנסביר את עצמנו למה כתבנו את המכתב. זה לא נראה טבעי בעיניו. כל אחד הסביר, בצורה הפשוטה ביותר, איך אנחנו עובדים. הודינו שיש לנו יחס חם לגלילי אחרי כל כך הרבה שנות עבודה. אנחנו רואים, עם זאת, כטבעי שתפוק המפקדה הארצית, לאחר שקם משרד-הביטחון, אבל אנחנו צריכים מקור סמכות, שישב בראש בהעדר הרמטכ"ל. יש לקבל הרי אלפי החלטות.

מי שוהו מכם דיבר על סנקציות?
לא. זה היה במכתב. אנחנו הבענו את הצורך בסמכות. גם לא יכולנו להבין למה? מדוע למה להפריע כרגע, כשהכל בוער, בוער בוער. למה לזעזעו מי צריך את זה? אם ב"ג צריך אקט פוליטי איש לא מפריע

לו. שיעשה. אבל שישאר מקור סמכות. אני חושב שהוא לא הבין עד אז איך הצוות המוביל הזה עובד. הוא היה איש חזון, לא היתה לו הבנה בעשייה.

איך נגמרה הפגישה?
פשוט גמרנו ויצאנו איש לחדרו.
בן-גוריון לא סיכם?
לא. שום דבר.
מה קרה הלאה?
טוב, התחילה מהומה. הוא דיבר עם עוזרו אשכול, ועם עוד אנשים. ואחרי איוה שלוש שעות קרא לי. נכנסתי. היינו שנינו בחדר.

מה הוא אמר?
הוא אמר: צבי, אני רוצה שתהיה רמט" כ"ל, במקומו של דורי. אמרתי לו: כך גוריון, תציע את התפקיד ליגאל דין. לא ידעתי אז, שקודם היה בחדרו דין וכאשר הציע לו להיות רמטכ"ל, ענה דין: תציע את זה לצבי. זה נודע לי אחר-כך, מיגאל דין. אבל באותו רגע לא ידעתי זאת. ראיתי שבן-גוריון מאוד לא מרוצה. אחר כך חשבתי שיתכן וחשב שיש כאן איוה משחק איתו. הוא היה נרגז.

אמר לך משהו?
כן, אמר: אז יהיה אשכול במקומו של ישראל (גלילי). אמרתי: בן-גוריון, איך אתה מציע דבר כזה? עוד פעם הסברתי לו איך עובדים ומה זה "מקור סמכות" ואחר-יזה. אתה רוצה לבטל מפקדה ארצית, רוצה לבטל את משרת הרמ"א, בסדר, אבל מה זה שייך לעבודה?

כמה זמן זה נמשך?
כשלושת רבעי-שעה. בן גוריון ניסה עוד פעם לדבר על לבי, שאהיה רמטכ"ל. סרכתי. אמרתי לו: בן-גוריון, כוא תשב אתה בראש הדינאים שלנו. אז הוא אמר: אני לא. אני לא בקי. אמרתי: אז תחזיר את גלילי בלי תואר. אבל הוא כל הזמן טען, שאין מקום לתפקיד וגם איש שמלא אותו. בחילופי הדברים האלה הסתיימה הפגישה. הדברים נשארו פתוחים. אחר כך היו מגעים שונים בדריגים של המפלגות. גלילי, שאסף את הניירות שלו ברגע שקיבל את ההודעה ועזב, נפגש עם בן-גוריון לכמה שיחות. סוכם כי ישאר לעבוד ללא תואר, עד שהמשלה המיועדת תחליט מה יהיה. בכל אופן, אחרי יומיים קרא לי בן-גוריון ונתן לי פתיק בו היה כתוב: "נמשיך שנינו לעבוד אתכם, עד שהי"ג (הממשלה הזמנית) יקבעו משרת הכתחון. הלל ואמיתי". (כינויים המחתרתי של גלילי ו"ב"ג) יש לי את הפתיק עד היום. בכל אופן, פיטורי הרמ"א לוו בסערה גדולה בעתונות. דרשו החזרת הסטטוס-קו. גלילי חזר. המשיך לשבת בראש הישיבות במשך כל החדש הראשון של המלחמה.

כך הסתיים הסיכוח הראשון של המרד?
לפי דעתי, זה היה כבר הסיכוח השני. הראשון היה עוד ב-47' השלישי רק באמצע ההפוגה הראשונה, חודש אחרי המרד השני.

מה היה ב-47'?
בן גוריון קיבל תיק הבטחון ממש בתחילת '47, אחרי הקונגרס הציוני הכ"ב. המצב במפקדת ההגנה היה כבי רע. במקום סנה שימש באותה תקופה זאב שפר (פינשטיין) בתור רמ"א. הוא היה אישיות שונה. לא הכיר קודם את המפקדים, את ההגנה ולא את ההתפתחויות המקצועיות. לזה היתה השלכה קשה על העבודה, דווקא אחרי תקופת המאבק נגד הבריטים. יצחק שדה היה אז ממלא מקום הרמטכ"ל. הוא

היה אישיות מיוחדת במינה, בזהמית. לא איש בשביל עבודה שיטתית, מסודרת. גם לזה היתה השפעה על המטה. כמה ממלאי תפקידים פשוט התלקו. יגאל דין חזר ללימודים, עזב את העבודה כי לא הסתדר עם שדה. משה צדוק, עזב. ביקש מינוי של מפקד גלילי-דרום. יוסף אבידר הלך לעסוק בתע"ש ועוד מיני דברים. דורי היה באמריקה ועסק ברכש. עלי נפלה עבודה עצומה, נותרתי יחידי כמעט. הייתי צריך לנהל את עבודת התכנון, ההדרכה והפיקוח ולמצב הזה הגיע בן-גוריון.

מתי מינה את גלילי ודורי?
לקראת אמצע 1947, וכך כבר הלכה חצי שנה לאיבוד. במקביל לזה, ב"ג עשה את הסמינר וניסה לבנות מטה מקביל. הוא קיבץ שישה-שבעה קצינים, בוגרי צבאות זרים ותכנן איתם תוכניות.
הוא לא האמין במטה ההגנה...
לא. הוא לא האמין בנו. יכולתי לחוש בכך. הקבוצה שעל ידו התחילה לתכנן כל מיני תוכניות וגם זאב שפר ויצחק שדה הגישו לו תוכניות במקביל.

זה חרה לכם?
מאד חרה. הכניס אוירה לא טובה. אני זוכר שפעם הלכתי לבקר אצלם, בנחלת-בנימין, לראות מה הם עושים שם? כמה הם עוסקים... בינתיים מונו גלילי ודורי במ' קום שדה ושפר. אבל הם היו צריכים גם כן זמן להכנס בחזרה לתפקיד, וגם הם נדרשו להציג תוכנית. למעשה אני יכול לסכם ולומר בשפה לא כל כך יפה, ששנת '47 עסקה בבירבורים, כלומר: דיבורים, דיבורים, דיבורים. למעשה, באופן ממשי התח' לנו לעבוד בספטמבר-אוקטובר '47, ערב החלטת החלוקה בא"ם. רק אז הוחל בהקמת החטיבות.

מדוע אתה קורא לזה סיכוח ראשון של המרד?
כי באותם חודשים היתה התנגשות בין התוכניות שהכינו אנשי "מפלגת הצבא הבריטי" ובין התוכניות שהיגשנו אנחנו, הנהגת ההגנה. בן-גוריון צידד בהם והיתה מלחמה של ממש בדיונים.

מה הציגו הקצינים מהצבא הבריטי?
הם הציגו תוכנית, תלושה מהמציאות. כדי להפעיל אותה היינו זקוקים לכמה שנים, לפחות. אני גם יכול לומר שבסופו של דבר לא יצא מזה כלום. לבצע את התוכנית שלהם בתנאים של שנת '47 היה פשוט מצחיק. באמת מצחיק. אני לא רוצה להכנס לזה.

מי לחץ לאיזה כיוון?
בן-גוריון לחץ לבצע על-פי התוכניות שלהם. גלילי ודורי התנגדו. היתה מלחמה, הוויתור היחידי היה ויתור על מבנה הגלילי-לות. 'גלילי' היה מה שהיום נקרא פיקוד חטיבות הכפפון, מאו, למטכ"ל ישירות. אחר כך הודו שזו טעות, וחזרו למבנה הגלילות אחרי ההפוגה הראשונה, רק קראו לזה בשם חדש: חזיתות. קשה לי להבין את יעקב דורי וישראל גלילי, איך הם הסכימו לזה. אני מתאר לעצמי שלא יכלו לעמוד בלחץ. זה המכסימום שיכלו להשיג.

כמה עלתה לנו שנת '47?
זו שאלה רצינית. אינני רוצה לענות עליה כבדרך אגב.
אבל היה לה מחיר כמלחמה שפרצה?
בוא אומר כך. את זה אני מרשה לעצמי לומר: בסוף 1947, כאשר פרצו הקרבות עם ערביי הארץ, והתחיל מה שנקרא היום השלב הראשון של מלחמת-העצמאות, היה (המשך בעמוד 44)

מרידות הגורלים

לנו בהגנה כח-צבאי עצום בהשוואה לכח של ערביי ארץ-ישראל. מבנה מתוחכם, גמיש, משמעת עליונה, מוטיבציה עצומה. מערכת פנטסטית. נכון, לא היתה ניירת, לא היתה מינהלה, לא היו שירותים. אבל השירותים היו המשקים. חילה-הנדסה היה סולל בונה. היה ישוב, לא כמו היום. זה מצב שקורה פעם באלפי שנים, בחיי עם. כל זה לא הופעל בשלב הראשון של מלחמת-העצמאות. תוכנית ג' שהכנו, היתה יכולה להיות תשובה יוצאת מן הכלל למצב שנוצר, אלא שהתוכנית לא הופעלה. יותר מכך: התחלנו להתגייס לאט לאט. לא רצו לקבל, שזה מצב מלחמה ממש. היה כנראה איוה בלוק פסיכולוגי שיצר איחור. צריך היה להכריז על מצב מלחמה עוד בדצמבר, אבל בפועל נכנסנו למצב מלחמה רק עם הפלישה, במאי '48. היינו צריכים לגייס את כל הישוב חצי שנה קודם לכן. - מה היה צריך לעשות שלא נעשה? המטכ"ל צריך היה להתחיל לעבוד כבר רה מסודרת ושיטתית כבר ביוני '47. במקום זה, התחילו רק בינואר '48. עד אז פעלו בשיטה מסורתית. היו צריכים לפעול בשיטה לחימה שונה, כבר מנובמבר '47. - האם הפיגור הזה הודבק, או שהוא ליווה אותנו לכל אורכה של מלחמת השחרור?

תראה, אמרתי קודם, שלשאלה כזאת אסור לתת תשובה של דרך-אגב. אני רק יכול לומר, ללא ספק, שהיה איחור בהכנות ובעד איחור משלמים.

לאחר 4 שבועות של קרבות קשים מאוד, מול 5 צבאות ערביים, הושגה, על פי דרישת האו"ם, הפסקת-אש ראשונה. זה היה ב-11 ביוני, 1948. נקבע כי ההפוגה תימשך עד ה-9 ביולי. חודש. במהלך 30 יום אלה, תוך כדי עבודה מטורפת בהתארה גנות הצבא מחדש וקליטת נשק רב, שהחל לזרום באניות ובמטוסים, מתרחשות שתי פרשיות. פרשת "אלטלנה" ומרד אלופים שני, שהוא הרבה פחות ידוע. בעקבותיו מוקמת ועדת חקירה ממלכתית ראשונה בתולדות מדינת-ישראל.

ועדת החמישה, בראשותו של שר-הפנים המפורסם, יצחק גרינבוים, הופקדה לפסוק, תוך שלושה ימים, בסכסוך שבין האלופים לב"ג. הוועדה שומעת עדים רבים, החושפים, מ-3 ביולי עד 6 בו, תמונה של צבא מתהווה תוך סערת מלחמה. בצד ההירואי והמרגש - כותבת א. שפירא - נחשפים טעויות בשיקול, יחסי-אנוש מעוותים, חילוקי דעות עמוקים.

מסקנות הוועדה, בה היו חברים גם השרים משה שרת, פנחס רוזן, אהרון ציוילינג ומשה שפירא, נציגי המפלגות הגדולות, הצדיקו הצדקה גמורה את האלופים, ראשי אנשים, ופסלו את עמדותיו ודעותיו של בן-גוריון. טענתו, כי התנגדות האלופים למינויים החדשים שהציע בתום ההפוגה היא "מרד פוליטי" ונובעת מקנאה ורצון להשתלט על הצבא - הומה. הוועדה תקפה את דרך תפקודו של בן-גוריון כשר-ביטחון, את אופן ניהול המערכות על ירושלים ולטרון והמליצה להקים קאבינט מלחמה שיפעל ליד בן-גוריון. כן המליצה ליצור דרג ביניים בין שר-הביטחון לבין המטה-הכללי. נקבע כי שר-הביטחון לא יוכל למנות מפקדים על דעת עצמו, אלא תוך התייעצות עם הרמטכ"ל (בן-גוריון

"הלכתי לבן-גוריון ואמרתי: זה בלתי-אפשרי, פשוט לא ניתן לביצוע. שמתי את זה על שולחנו. הוא לא אמר כלום. שום מלה. למחרת יצאה הפקודה המודפסת. כל מה שכתב לי בפתק - הפעם כפקודה רשמית. אז התחילה המהומה"

מסקנות הוועדה שהופקדה לפסוק תוך שלושה ימים בסכסוך שבין האלופים לבן-גוריון - הצדיקו הצדקה גמורה את האלופים ופסלו את עמדותיו של בן-גוריון. טענתו כי היה זה מרד פוליטי שנבע מרצון להשתלט על הצבא - הוזמה. בן-גוריון הודיע על התפטרותו לפני תום ניסוח המסקנות

דרש שאיש לא יוכל לעלות לדרגת סגן ללא אישורו).

זו היתה מהלומה לבן-גוריון. הוא הגיב בהתאם. בעוד הוועדה יושבת על ניסוח מסקנותיה, הגיע מכתבו של בן-גוריון בו הוא מודיע על התפטרותו מתפקידו כראש-המשלה ושר-הביטחון.

ההפוגה עמדה להסתיים ב-9 ביולי, תוך יומיים. הגיעו שמועות על התקפה מצרית מקדימה. חברי הוועדה ובראשם גרינבוים נרתעו. איש לא היה מוכן לקחת אחריות למה שיקרה. גלילי נתבקש ע"י גרינבוים לשלם את המחיר ולעזוב מייד את משרד-הביטחון. גם האלופים נסוגו, לאחר פניית חברי-הוועדה אליהם, והצהירו כי הם עומדים לפקודת הממשלה. יגאל ידן הביא לבן-גוריון החולה בבית, הצעת פשרה. בן-גוריון חזר. האלופים כן-חזרו ואיילון פרשו מן המטה, כל אחד על פי דרכו. בן-חזרו אף לא המתין - הוא הסתלק לדרום ושימש כמשך כל המלחמה נהג ברכבי קרבי. איילון, שכבר קודם העלה הרהורי פרישה, אותם יסביר בהמשך, טרב לקבל חטיבה. הוא ביקש להיות מפקד חזית-המרכז. לבסוף קיבל את מבוקשו. כך גוריון השיג את פרישת גלילי, יותר לא הופרע בתוכניותיו עד סוף המלחמה. עם זאת: התיקונים שהציע לא התקבלו, להפך: גם קאבינט המלחמה נשאר לפקח על פעולותיו.

צבי איילון היה בליבם של כל הארועים הללו. הנה השיחה עמו על מרד האלופים השני ותוצאותיו מבחינתו.

"... כשהסתיים חודש הלחימה הראשון ונכנסנו להפוגה של שלושים יום, אפשר היה תפאום לנשום. אני אומר באחריות, שבחודש הראשון פשוט לא נשמנו ואיש לא יספר לי שהוא כן נשם. לא אאמין לו. לפני פרוץ המלחמה וכחודש הראשון שלה הייתי מלא חרדה. חרדה עמוקה, בגוף, פנימה, מפני מה שיהיה. לפני ההפוגה היה דיון: כן לקבל, לא לקבל. אמרתי לבן-גוריון: 'בן-גוריון, מוכרחים להיכנס כמה שיותר מהר להפוגה ואז להתארגן להתקפה'. זו היתה גם דעתם של ראשי-האגפים. היה צורך להתארגן באופן רציני. והנה, דווקא בחר דש הזה באו לנו כמה מתנות "כריאות". אחת מהן - "אלטלנה", הנושא השני, היתה "פרשת המינויים" של בן-גוריון, שבעקבותיה פרץ ה"מרד" השני.

- ספר בבקשה לפי סדר הארועים... באחד הימים הדחוסים, כשכולנו היינו עסוקים באלף ואחד דברים, בן-גוריון זימן ישיבה בחדר הישיבות. ישבנו כבר בגבעת "החלמה", ברמת-גן. המטכ"ל עבר מן הבית-האדום, משום שמספר העובדים הגיע לפתע למאות. בפגישה נתבקש המטה להציג את מצבנו מבחינת הכנות לשלב השני של המלחמה. למעשה, יגאל ידן, כראש אגף-המבצעים היה צריך להציג את התמונה. משום מה, ועד היום אינני יודע מדוע, יגאל ביקש ממני: 'צבי, אתה תציג את מערך הכוחות, את המפקדים את התוכנית האופרטיביות'. קמתי והתחלתי לדבר. תוך כדי דבריי, ראיתי איך פניו של בן-גוריון מחמירים. מה זאת אומרת מחמירים, ראיתי לפניי ממש ענן. אחרי שגמרתי, הוא נעל את הישיבה במהירות. אמרתי: 'חברים, ממשיכים את ההכנות כפי שסיכמנו'.

- בן-גוריון אמר משהו, סיכמנו? לא. רק אני אמרתי מה שאמרתי.

- מה היה אחר כך? אחרי שעתיים, לא יותר, אני מקבל פתק

מבן-גוריון ובו פירוט הכוחות והמינויים החדשים, כפי שהוא רוצה אותם. מה שבן-גוריון נתן לי בפתק, תסלח לי, זה מישקש. דבר בלתי-אפשרי. הכל שונה ממה שהצענו. כל המפקדים יוצאי בריגדה. מקפדות לא אורגניות, מופצלות. זה חייב פיוור מפקדות שכבר לחמו והוכיחו עצמן, הרכבת חדשות, כמעט מלאכותיות. ואל תשכת, זה עניין של עשרה ימים, או שבוע, לפני חידוש הקרבות. זה היה דבר שלא ניתן לעשות, אפילו נתפקע כולנו. ואני, חשבתי שכבר עברנו את השלב הזה. (בן-גוריון ביקש להפקיד על החטיבות קצינים מקצועיים שלדעתו יכלו להפעיל אותן ביתר הצלחה).

- אתה זוכר איך הגבת? כן, לקחתי את הפתק ביד, וכלי להראות אותו לאף אחד באמצע. הלכתי לבן-גוריון. נכנסתי ואמרתי, ואת זה אני זוכר היטב: 'בן-גוריון, זה בלתי אפשרי, פשוט לא ניתן לביצוע'. שמתי את זה על שולחנו. הוא לא אמר כלום. שום מלה. 'טוב, שלום', והלכתי למשרד שלי. למחרת, יצאה הפקודה המודפסת. כל מה שכתב לי בפתק - הפעם כפקודה רשמית. אז התחילה המהומה.

- הפקודה מופנית אליך? אליי, לביצוע. כמוכן שפרצה מהומה בין ראשי האגפים.

- בלומר? כלומר, התכנסנו שוב בחדר הישיבות. שוב התחילו צעקות כמו לפני חודשיים. - מה עשיתם לאחר שנרגעו הצעקות? אני מוכרח לומר, שהפעם היה שונה. לא ניסחנו מכתב אחד. כל אחד פעל בעצמו, אני שלחתי מכתב תוכחה לבן-גוריון. היי-תי מגדיר אותו כמכתב התרסה. לא מכתב התפטרות, אבל מכתב חריף. גלילי פנה לממשלה הזמנית במכתב. יגל ידן כתב מכתב התפטרות חריף, הנה ההעתק, ששלח אלי.

- מה עם האחרים? טוב, יוסף אבירך, משה צדוק, לא שהם נסוגו אבל הם זזו קצת הצידה למרות שגם הם מחו בישיבת המטה, בכל אופן לא היתה החלטה כמו במאי: הנה נפנה לבן-גוריון. - יש לך העתק ממכתב התוכחה שלך? לא, אבל הנה המכתב של ידן, הוא דווקא שמור אצלי. (קורא) 'אל ראש-המשלה ושר-הביטחון מר דוד בן-גוריון. אישי. סודי. תל-אביב 30.6.48.

1. בהתאם לבקשתך מאתמול, אני מגיש בזה בכתב את בקשתי לפטרני מתפקידי כראש-אגף-המבצעים של המטה הכללי של צבא הגנה לישראל.

2. רצון וגל התבשל אצלי כבר לפני זמן רב אולם בכלל הקרבות לא הרשתי לעצמי לעשות זאת... מבקשך להודיעני למי עלי למסור את תפקידי היות וכל יום שאמשיך לכהן בתפקידי עלול להביא נזק לעבודה... בקשתי היא להעבירני לחילה-האוויר, ככל תפקידי שתמצא לנכון.

- מה קרה אחרי הישיבה?

המשכנו בהכנות לפי התוכניות שלנו. בינתיים אלוף בן-חזר עזב הכל ופשוט הסתלק. אני זוכר שקראתי לו, אמרתי: 'למה אתה משתגע? הרי צריך לעבוד. אבל הוא הסתלק לדרום. הלך להיות נהג רכבי קרבי. הלכתי לבן-גוריון לנסות שוב לדון איתו בעניין המינויים...'

- ובן-גוריון היה בשלום?

אי-אפשר היה להזיז אותו. גם ליגאל ידן היתה שיחה איתו. אני לא יודע מה דובר שם. בכל-אופן, תוך יומיים, בערך, קמה ועדת גרינבוים. יגאל ידן נשאר

האנשים שעצרו את הפלישה

הכינו ב"ג וגילוי. מספר אלוף (מיל.) צבי איילון; ערכתי את המפקדים למסדר, לפי בכירות, ליד משרדו של בן-גוריון ראשונים עמדו כל ראשי האגפים. ואח"כ מפקדי החטיבות. בן-גוריון, מלווה בלוי אשכול ובישראל גלילי, יצא ממשרדו וקיבל את המסדר ממני. אחר כך התייצבו מאחורי שולחן קטן ועליו ספר תנ"ך. ב"ג הקריא את השבועה. בהעדרו של יעקב דורי, שהיה חולה, התייצבתי ראשון בפני ב"ג, כבכיר בין אנשי הסגל. הנחתי יד על התנ"ך ואמרתי: נשבעו וכך באו אחרי, בזה אחר זה, כל המפקדים. הייתה אווירה מאוד רצינית וחגיגית. אבל לא ניתנה מחשבה לבטא זאת עם צלמים ועיתונאים. לא היינו רגילים לזה."

"אחרי ההשבעה נתכנסנו כולנו לארוחת-צהריים, וכאן בן-גוריון קם ודרש מכל אחד מן הנוכחים לשנות מייד את שם משפחתו לשם עברי ולהודיע, בו במקום, על שמו החדש. היו מחוות די משעשעים. לא עוד דבר. בן-גוריון פנה לכל אחד בנפרד ודרש את השם החדש. היו שהתנגדו וביקשו זמן, אבל בן-גוריון, ברוח טובה, לחץ: קבע את שמן, או שאני אקבע לך שם. למי שהתקשה, הוא היה עוזר. בצהריים, בחדשות, כבר הודיעו את שמותיהם החדשים של חברי סגל הפיקוד הבכיר. אחרי הארוחה, יצאנו לצילום המשותף. את הצלם הזמין, כנראה, נחמיה ארגוב. קבעו מי יישב על הכסאות, כל השאר נעמדו באופן חופשי. זה הסיפור."

כ-40 שנה לאחר הצילום ההיסטורי, צילם "במחנה" את מי שנתרו מן הצילום המפורסם. אין זה, עם זאת, צילום מדויק, שכן לצד הבוחרים מאוד שנותנו מן הצילום המקורי, עומדים כאן גם נציגים - מאותה חטיבה - של מפקדים שכבר אינם בחיים. מבין 28 המפקדים המופיעים בצילום המקורי חיים היום 12 בלבד: להלן שמותיהם של המפקדים בצילום שאחרי 40 שנה (השמות המסומנים ב"ג מופיעים בצילום המקורי): יושבים בשורה העליונה מימין לשמאל: מנחם רוסק, נציג חטיבת הראל; נחום גולן, מייסד גולני; עודד מסר, נציג חטיבת שמונה; שלמה שמיר, אורי יפה, צבי איילון, שמעון אבידן, יצחק לויצה, נציג חטיבת עציוני. יושבים בשורה התחתונה, מימין לשמאל: בן-ציון פרידן, נציג אלכסנדרוני; מיכאל (ג'יימס) בן-גל, ישראל עמיד, גרשון זק, מישאל שחם, מולה כהן, מפקד חטיבת פלמ"ח; יוסף אבידן, יחזקאל סח"י, יוסף יעקובסון."

תמונת הפיקוד הבכיר של צה"ל צולמה לאחר טקס ההשבעה שנערך במטה הכללי, על גבעת "החלמה" ברמת-גן. התאריך: 27 ביוני 1948. הזמן: אמצע ההפוגה הראשונה במלחמת השחרור. בצילום מופיעים ראשי אגפים, מפקדי חטיבות וכן ב"ג, רעייתו ועוזריו במשרד הביטחון. הנה השמות - עומדים מימין לשמאל: ישראל עמיד, מפקד חיל האוויר; שמואל אדמון, מפקד חיל התותחנים; מרדכי מקל, מפקד חטיבת בצפון; מישאל שחם, הממונה על התחבורה; גרשון זק, מפקד חיל-הים; מיכאל (ג'יימס) בן-גל, מפקד חטיבת קריית; אורי יפה, מפקד חטיבת תשע; יצחק שדה, מפקד חטיבת שמונה; משה כרמל, מפקד חטיבת כרמלי; שמעון אבידן, מפקד חטיבת גבעתי; משה צדוק, ראש אגף כח"אדם; דן אבן, מפקד חטיבת אלכסנדרוני; שלמה שמיר, מפקד חטיבת שבע; דוד שאלתיאל, מפקד חטיבת עציוני ומחוז ירושלים.

יושבים מימין לשמאל: יגאל אלון, מפקד הפלמ"ח; יוחנן רטנו, ראש אגף תכנון; ישראל גלילי, ראש המפקדה הארצית; מולה בן-גוריון; דוד בן-גוריון, ראש-הממשלה ומחזיק תיק הביטחון; לוי אשכול, עוזר שר הביטחון; יוסף יעקובסון, עוזר שר הביטחון; צבי איילון, סגן הרמטכ"ל; יוסף אבידן, ראש אג"א. יושבים על הדשא, מימין לשמאל: אליהו (כהן) בן-חור, ראש אגף ההדרכה; יגאל ידן, ראש אגף המבצעים; נחמיה ארגוב, מוזיקר הצבאי של בן-גוריון; יחזקאל סהר, המפקח הכללי של המשטרה (או אגף במטכ"ל), שלום עשת (פריץ אייוושוטר), יועץ צבאי של בן-גוריון. התמונה צולמה באווירה נינוחה. נדמה היה כי לאחר חודש הלחימה הראשון, נכלמו חמשת צבאות ערב שפלשו וכי החלק הקשה של המלחמה - כבר מצוי מאחור.

סדרי ההשבעה לצה"ל סוכמו בישיבה של שלושה: בן-גוריון, צבי איילון ומשה צדוק. בן-גוריון לחץ לקיים את טקסי ההשבעה מהר ככל האפשר, שכן צה"ל הוקם ב-31 במאי ובמשך 4 שבועות של הלחימה לא נמצא זמן לטקסים. נקבע כי ראשונים יושבעו הקצינים הבכירים במטה ומפקדי החטיבות. אח"כ ישובו ליחידותיהם וישבי עו את החיילים. ביום ההשבעה התכנסו המוזכרים למעלה במשרדו של בן-גוריון בבית הקטן בגבעת "החלמה". את נוסח השבועה

בינתיים. המשכנו לעבוד לפי התוכנית שלנו, גם במהלך שלושת ימי החקירה. הכנו או את מבצע לרל"ר (כיבוש לוד-רמלה).

על תוצאותיה של ועדת החמישה של נרינבוים, אנחנו כבר יודעים, בכל אופן מה קורה איתך, אישית, באותה תקופה? כבר בתקופה שקדמה לפלישה, התחילו אצלי הרהורי פרישה. אבל כל עוד היה מצב חירום, ראיתי חובה להשאר במטה, בתקופה האפורה ובתקופה השחורה, למרות שהחיים לא היו מתוקים. לפנינו היה יום פקודה, אליו הכנו את עצמנו בהגנה, במשך שנים רבות. אבל, בהפוגה הראשונה כבר ראינו את האור בקצה המינהרה. עמדנו במבחן. ההגנה היא שבלמה את הפלישה, היא שעשתה את החדש הראשון, מכאן - המצב כבר היה שונה לחלוטין, סין, מכאן, צה"ל צריך להוביל כבר ראינו את הניצחון באופק, למרות שהמלחמה נמשכה עוד חודשים רבים.

התפטרתי? ביקשתי לקבל את חו"ת-המרכו. האמת היא, שגם נמאס לי להילחם כל יום. המלחמה הפנימית הזאת היתה כל הזמן. באתי לבן-גוריון ואמרתי: אני רוצה לעזוב את המטכ"ל. כמובן, שהתייעצתי קודם עם הרמטכ"ל דורי. היינו קרובים. הוא הכיר אותי היטב מתיפה וניסה למנוע ממני ללכת. אמרתי לו: אני חייב.

מה אמר לך בן-גוריון? הוא אמר: 'תראה צבי, אתה מהווה דבק במטכ"ל. אל תזוז'. האם התכוון בריצונתו באמת אין לי מושג. יכול להיות שאמר את זה כג'סט, אבל יכול להיות, שכן באמת חשב באותו רגע, את הביטוי שלו: 'אל תזוז, אתה מהווה דבק, את זה אני זוכר' - מודע דווקא חזית-מרכו?

היתה לי הרגשה, בלי קשר להתפתחויות עם בן-גוריון, שאני צריך לצאת ליחידת שדה, לרכוש נסיון. כדי שאוכל לשרת עוד מספר שנים בצה"ל היה עלי לרכוש נסיון כמפקד פורמאציה גדולה בשדה. זה היה נימוק רשמי?

לא, זה היה נימוק אמיתי. חוץ מזה, כמובן, עייפתי מעבודתי במטכ"ל ובמיוחד מלהיות כלב-שמירה, במרכזאות, שרץ ומנוע פיצוצים מכל צד. בכל אופן, כך גוריון אמר לי שהוא מעריך את עבודתי וגם ביקש ממנה ראשי-אגפים להשפיע עליי. בכל אופן, בשישה באוגוסט 48, התמנית למפקד חזית המרכז, חזית גימל. - ההבחנה הזאת, שההגנה היא זו, בעצם, שבלמה את הפלישה, היא די מקורית אם כי, כנראה מאוד אמיתית. אתה חש ששק"י-ישראל באמת לא ידע להביע את תודתו לאותה קבוצה מצומצמת של ראשי אגפים, בהגנה ובצה"ל, שהכינו את הכח ובלמו את הפלישה?

לא נעים, אבל לא עסי-ישראל ולא כך גוריון. הוא בכלל לא ציין את זה בשום התבטאות שלו. אחרי שפיקדתי על המצד, שצעד אחרי המצעד-שלא-צעד, הוא שלח לי מכתב ברכה ותשבחות. אבל קודם - אפילו לא מלה. עד היום, בעצם, הארץ עים הללו לא הוארו ולא ניתנה הערכה המתאימה והמגיעה לצוות המוביל. אני אומר את זה בפה מלא. נכון, נשארנו רק שניים, אבידן ואני. אבל המשפחות קיימות, של יעקב דורי, של יגאל ידן, של משה צדוק, של יוחנן רטנר, של אליהו בן-חור. זה הצוות. לולא הצוות הזה, אני לא יודע מה היה קורה. אני אומר זאת בפה מלא.